

Katica Pevec Semec, Zavod RS za šolstvo

VEČJEZIČNOST IN MEDKULTURNOST NA OBMEJNIH ŠOLAH – ODGOVOR NA IZZIV GLOBALNIH EVROPSKIH JEZIKOVNIH SMERNIC

»L'Europe sera multilingue ou elle ne sera pas,«¹ je pred nekaj leti napisal francoski jezikoslovec Claude Hagège in s tem izrazil svojo prepričanost o nujnosti ohranitve in spoštovanja drugih jezikov v Evropi danes (v Oštir 2011). S tem je mislil integracijo Evrope, ki bo, tako pogodba iz Maastrichta, mogoča le, če nam bo uspelo ohraniti jezikovno raznolikost Evrope in spodbujati večjezičnost. To se gotovo nanaša vsaj na dvoje: na ohranjanje manjšinskih jezikov in s tem jezikovne raznolikosti kontinenta ter na pouk tujih jezikov v šolah.

Modeli izobraževanja manjših etničnih skupnosti in dvojezičnega izobraževanja v svetu so v zadnjih petdesetih letih bili pogosto v središču političnih, družbenih in ekonomskih obravnav, kar je vplivalo na procese njihovega razvoja in postopke spreminjanja (Čok 2009). Raziskovanja modelov manjšinskega šolstva v obalnem slovensko-italijanskem prostoru so bila v žarišču raziskovalnih interesov predvsem Univerze na Primorskem. Odmevnejša raziskava Učinkovitosti dvojezičnih modelov izobraževanja v etnično mešanih okoljih Slovenije UDMI2008 – izziv in prednost za Evropo jezikov in kultur, je ovrednotila učinkovitost pri doseganju izbranih izobraževalnih standardov znanja in socializacijskih ciljev, oblikovanje stališč in percepcij učencev o sobivanju različnih jezikovnih-etničnih skupnosti v mešanem okolju. Med drugim je izpostavila potrebo po nadaljnjem raziskovanju modelov izobraževanja za dvojezičnost v evropskih in svetovnih okoljih ter poudarila pomen usposabljanja učiteljev manjšinskih jezikov. To usposabljanje je mogoče izvajati kot sestavne dele študijskih programov (modulov) ali kot samostojni program prve ali druge stopnje visokošolskega izobraževanja pedagoške usmeritve s poudarkom na didaktiki večjezičnosti in medkulturnosti.

Z vstopom Slovenije v EU opažamo naraščanje odprtosti šol do mednarodnega sodelovanja, ki običajno poteka v obliki projektov in različnih med-

¹ Evropa bo večjezična ali pa je ne bo.

mrežnih povezav ter dogodkov. V našem prispevku nas bo zanimalo, kakšne izzive si postavlja osnovnošolska praksa na obmejnem področju (vključno z dvojezičnimi šolami) in kako jih rešuje, kakšno je stanje danes, kako so jeziki sosedov prisotni v osnovnih šolah, ki mejijo na sosednje države? Koliko je na obmejnih šolah prisotna tujejezikovna paradigma predvsem z vidika uresničevanju načela funkcionalne večjezičnosti s poudarkom na vključevanju sosedskih jezikov? Znamo izkoristiti geografsko bližino med dvema državama kot obogatitev izvedbenih kurikulumov osnovnih šol? Kakšna je dodana vrednost medregijskega in meddržavnega sodelovanja na področju izmenjave učnih praks?

Bistvo medkulturnih in večjezikovnih povezav je po mnenju L. Čok (2009) oblikovanje medkulturne zavesti in večjezikovne kompetence, pri čemer ni dovolj le opazovati in poznati razlike med posameznimi okolji, treba je najti medij, ki jih približa in vzpostavi odnos med njimi. Medij so lahko medpredmetne oz. kroskurikularne vsebine, vzete iz različnih izvedbenih kurikulumov šol, ki so na meji med državami. Pri tem gre tudi za razvijanje kulturnega spomina, ki se razvija v dejavni uporabi miselnih in dejansko uporabljenih sredstev, s pomočjo katerih nastaja popolnoma nova, bolj poglobljena kulturna izkušnja, ki je temeljna za nadaljnji razvoj odnosov med posamezniki in skupinami (Cole 1996).

Različne države, narodnosti in socialne skupine imajo različno zgodovino, potrebe, izzive in pričakovanja do svojih otrok, zato morajo biti na nacionalni ravni na voljo različne vzgojno-izobraževalne možnosti. Ni si treba zatiskati oči, da potreba po večjezičnosti v osnovnošolskem sistemu presega okvire zagotavljanja pravic na tem področju samo nacionalnim manjšinam. Večjezično in medkulturno prakso je treba razširiti zunaj okvirov, da lahko pridemo do kompleksnosti večjezičnega in večmodularnega komunikativnega mreženja v 21. stoletju. Na nacionalni ravni je treba spodbujati in razvijati učne prakse, ki bi ustrezale kompleksnosti razvoja večjezičnosti na kurikularnem, pedagoško-psihološkem področju in področja preverjanja in ocenjevanja znanja.

Medkulturno izobraževanje predvideva razvoj medkulturne občutljivosti in medkulturnih zmožnosti s poudarkom na zavesti o različnosti s kulturo pogojenih svetovnih nazorov, kar vpliva najprej na profesionalni razvoj pri pedagoških delavcih. Učitelj, ki ima razvite večjezične in medkulturne kompetence, bo zmožen razvijanja medkulturnega izobraževanja, ki ima po C. Bennet kot glavni cilj razvoj intelektualnih, socialnih in osebnih potencialov vseh učencev do njihove najvišje ravni (Benett 2003).

Učenje in raba jezikov sta temeljna pogoja za sobivanje in sožitje v skupnem evropskem prostoru, še posebno v tistih okoljih, kot meni L. Čok (2009), kjer jeziki in kulture sobivajo že stoletja. V Sloveniji imamo po eni strani dolgo tradicijo prisotnosti jezikov sosednjih držav na manjšinskih področjih Prekmurja in Istre. Po drugi strani pa lahko trdimo, da je naša tradicija širša, jeziki sosednjih držav so prisotni na širšem področju, kot ga določa državna meja, kjer gre za urbano bližino med sosednjimi državami. Jeziki živijo v družinah, ki so raznojezične, večjezične oz. enojezične, kot jezik okolja ali socialnih skupin. Pogosto se vplivi jezikov kažejo na ravni posameznih besed (izpeljanke, prevzete besede, popačenke itd.), na ravni skladnje, pre-

vzemanja kulture in vedenja. Kljub nedvoumni prisotnosti sosedskih jezikov v slovenskem govornem prostoru pa v osnovnih šolah ne moremo govoriti o tradiciji tujejezikovnega poučevanja jezikov sosedov.

Zato so našo pozornost še posebno pritegnila prizadevanja šol, ki se nahajajo ob meji med Avstrijo, Italijo in Slovenijo ter imajo večletno prakso učenja sosedskih jezikov kot obogatitveni izvedbeni kurikulum šol (Projekt Tri roke – Drei Hände – tre mani, Comenius Regio: Sodelovanje na vzgojno-izobraževalnem področju med Slovenijo in Italijo). Zbrane šole iz Kranjske Gore, Trbiža (Italija) in Čajne (Avstrija) že nekaj let uspešno izvajajo medsebojne mobilnosti učiteljev, kar pomeni, da se učitelji iz Italije, Avstrije in Slovenije v tednu zamenjajo za en dan ter istočasno izvajajo večjezično in medkulturno učno prakso v šoli in vrtcu na drugi strani državne meje. Tako pri učencih na treh šolah in vrtcih hkrati bogatijo učno prakso z razvijanjem večjezičnih in medkulturnih kompetenc pri učencih (Pevec Semec 2013).

Predstavljena izkušnja je edinstvena v tem, ker izkorišča kratko prostorsko razdaljo med šolami ob državni meji za pogosto mobilnost učiteljev. Hkrati učencem v različnih državah omogoča učenje jezikov sosedov na naraven način z naravnimi govorniki ter ob vsebinah iz obstoječih kurikulumov. Z izvajanjem didaktičnega koncepta CLIL-a² se v treh različnih državah in šolskih sistemih hkrati ustvarja učinkovito učno okolje za pogostejšo rabo sosedskih jezikov.

Poleg tedenskih mobilnosti učiteljev se med šolskim letom izvajajo tudi mobilnosti učencev, ki potekajo kot dnevi dejavnosti, tabori, učni projekti. To sodelovanje je pri učencih še posebno dragoceno, saj se na ta srečanja predhodno pripravljajo ter se v živo preizkušajo v uporabi jezika sosedov in medkulturnih kompetenc na učnih vsebinah, ki so jih prej skupno izbrali.

Ker zgledi vlečejo, z veseljem ugotavljamo, da se širi interes za obmejno sodelovanje med šolami na obeh straneh državne meje. Tak primer je sodelovanje med osnovnimi šolami v Preddvoru, Železni Kaplji v Avstriji in Nabrežini v Italiji.

Pomen znanja sosedskih jezikov kot dodane vrednosti za boljšo regijsko zaposljivost občanov se zavedajo tudi lokalne skupnosti na različnih straneh meja, ki so šolam ves čas v podporo. Navedene šole strokovno podpirajo tudi zavod za šolstvo in fakultete.

Z upoštevanjem dejstva, da države podpirajo izvajanje nacionalnih kurikulumov, menimo, da bi dodatna kurikularna ponudba lahko kakovostno obogatila obstoječe izvajanje nacionalnih kurikulumov s tem, da bi vključili več posebnosti jezikovnih in kulturnih okoliščin posamezne države, na katero mejijo šole, ter hkrati dopolnjevali skupne kurikularne cilje in vsebine. S podporo pri izmenjavi mobilnih učiteljev bi države spodbujala k profesionalni rasti strokovnega kadra ter učnega okolja kot celote. Kratka prostorska razdalja med šolami ob meji omogoča pogostejšo mobilnost učiteljev in učencev, učenje jezikov sosedov izkorišča okoliščine za pogostejšo rabo jezika, znanje jezika sosedov pomeni dodano vrednost in boljšo regijsko zaposljivost idr.

To so le nekateri dejavniki, ki govorijo v prid temu, da je tudi v slovenskem šolskem prostoru čas za oblikovanje dodatne kurikularne ponudbe na področju spodbujanja in razvijanja jezikov sosedov in medkulturne zavesti. V

² CLIL – Content and language Integrated Learning (jezikovno in vsebinsko integrirano poučevanje in učenje tujih jezikov)

prihodnje bi bilo treba najti vzode, ki bi podprli predstavljeno prakso. Žal obstoječi razpis mednarodnega sodelovanja (npr. Erasmus +), objavljen leta 2014, zaenkrat še ne omogoča mobilnosti strokovnega kadra na kratkih krajevnih razdaljah ter v pogosti in kontinuirani izmenjavi.

POVZETEK

Potreba po večjezičnosti in medkulturnosti v osnovni šoli postaja nujna na poti do kompleksnega večjezičnega in večmodularnega komunikativnega mreženja v 21. stoletju. Na nacionalni ravni je treba spodbujati in razvijati učne prakse, ki ustrezajo kompleksnosti razvoja večjezičnosti na kurikularnem ter pedagoško-psihološkem področju.

Pozitivne prakse nekaterih obmejnih šol, na katerih izvajajo mobilnosti med učitelji in učenci, so dober zgled odgovora na izzive globalnih evropskih jezikovnih smernic.

Literatura

- Bennett, C., 2003: Comprehensive Multicultural Education, Theory and Practice. Boston: Allyn and Bacon.
- Cole, M., 1996: Cultural Psychology, a once and future discipline. Cambridge, Massachusetts, London: The Belknap Press of Harvard University Press.
- Čok, L., 2009: Izobraževanje za dvojezičnost v kontekstu evropskih integracijskih procesov. Znanstveno raziskovalno središče Koper, Založba Annales.
- Lipavac Oštir, A., Pižorn, K., Pevec Semec, K., 2011: Funkcionalna večjezičnost – pot k vseživljenjskemu znanju tujih jezikov: prispevek na mednarodni znanstveni konferenci »Kakšno znanje hočemo? Vrtec, šola in koncepti znanja v sodobnem času«, Žalec, 2011. [Cobiss.si-id 18454792].
- Pevec Semec, K., 2012: Trojezično poučevanje – primeri iz projekta Comenius Regio SLO– ITA 2011–2013, Prispevek na konferenci Poti do čezmejnega večjezičnega izobraževanja med Italijo, Avstrijo in Slovenijo, Videm, 2012.